

**ОШ ШААРЫНДАГЫ ТЕЛЕКАНАЛДАРДЫН ӨНУГУУ ТАРЫХЫ ЖАНА
МААЛЫМАТ САЯСАТЫ (“БЕШИНЧИ КАНАЛДЫН” МИСАЛЫНДА)**
**ИСТОРИЯ РАЗВИТИЯ И ИНФОРМАЦИОННАЯ ПОЛИТИКИ ТЕЛЕВИЗИОННЫХ
КАНАЛОВ В ГОРОДЕ ОШ (НА ПРИМЕРЕ «ПЯТОГО КАНАЛА»)**

**HISTORY OF DEVELOPMENT AND INFORMATION POLICY OF TELEVISION
CHANNELS IN THE CITY OF OSH (ON THE EXAMPLE OF "CHANNEL 5")**

Чыныкеева Гулназ Эргешалиевна

Чыныкеева Гулназ Эргешалиевна

Chynykeeva Gulnaz Ergeshalievna

т.и.к., доцент, Ош мамлекеттик университети

к.и.н., доцент, Ошский государственный университет

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Osh State University

gchynykeeva@oshsu.kg

Сапарбай кызы Гулсара

Сапарбай кызы Гулсара

Saparbay kyzy Gulsara

магистрант, Ош мамлекеттик университети

магистрант, Ошский государственный университет

Master's student, Osh State University

gulsara119@cloud.com

ОШ ШААРЫНДАГЫ ТЕЛЕКАНАЛДАРДЫН ӨНҮГҮҮ ТАРИХЫ ЖАНА МААЛЫМАТ САЯСАТЫ (“БЕШИНЧИ КАНАЛДЫН” МИСАЛЫНДА)

Аннотация

Маанилүүлүк. Бул макалада 2005-2010-жылдар аралыгында Кыргыз Республикасынын маалымат мейкиндигинде олуттуу орунду ээлеген “Бешинчи каналдын” ишмердүүлүгү талдоого алынат. Макалада телеканалдын түзүлүшү, редакциялык саясаты, коомдогу маалымат таратуудагы ролу жана өзгөчө 2010-жылдагы саясий окуялар учурундагы бейтараптуулугуна баа берилет. Ошондой эле, телеканалдын жабылышына таасир эткен саясий жана медиа факторлор кеңири иликтенет. Изилдөөнүн негизинде медиа уюмдардын коомдогу жоопкерчилиги жана медиа эркиндигинин чектелиши тууралуу жыйынтыктар чыгарылды.

Ачкыч сөздөр: “Бешинчи канал”, медиа эркиндиги, маалымат саясаты, 2010-жыл, телеканал, редакциялык көз караш, коомдук таасир, журналистика

**ИСТОРИЯ РАЗВИТИЯ И ИНФОРМАЦИОННАЯ
ПОЛИТИКИ ТЕЛЕВИЗИОННЫХ КАНАЛОВ В
ГОРОДЕ ОШ (НА ПРИМЕРЕ «ПЯТОГО КАНАЛА»**

**HISTORY OF DEVELOPMENT AND
INFORMATION POLICY OF TELEVISION
CHANNELS IN THE CITY OF OSH (ON THE
EXAMPLE OF "CHANNEL 5")**

Аннотация

Актуальность. В статье анализируется деятельность «Пятого канала», занимавшего значительное место в информационном пространстве КР в период с 2005 по 2010 годы. В статье дается оценка структуры телеканала, его редакционной политики, роли в распространении информации в обществе, нейтральности, особенно в период политических событий 2010 года. Также будут подробно исследованы политические и медийные факторы, повлиявшие на закрытие телеканала. На основании исследования сделаны выводы о социальной ответственности медиаорганизаций и ограничениях свободы СМИ.

Abstract

Relevance. The article analyzes the activities of Channel Five, which occupied a significant place in the information space of the Kyrgyz Republic from 2005 to 2010. The article assesses the structure of the channel, its editorial policy, role in disseminating information in society, neutrality, especially during the political events of 2010. The political and media factors that influenced the closure of the channel will also be examined in detail. Based on the study, conclusions are made about the social responsibility of media organizations and restrictions on media freedom.

Ключевые слова: “Пятый канал”, свобода СМИ, информационная политика, 2010 год, телеканал, редакционная точка зрения, общественное влияние, журналистика

Key words: “Channel Five”, media freedom, information policy, 2010, channel, editorial point of view, public influence, journalism

Киришүү

Кыргыз Республикасынын медиа мейкиндиги акыркы отуз жыл аралыгында олуттуу өзгөрүүлөргө жана трансформацияларга дуушар болду. Бул өзгөрүүлөр коомдук-саясий кырдаалдарга, техникалык жетишкендиктерге жана эл аралык таасирлерге тыгыз байланыштуу. Айрыкча телеканалдардын маалымат таратуудагы ролу күчөп, коомдук пикирди калыптандырууда негизги факторлордун бирине айланды [6].

Аталган изилдөөнүн предмети - «Бешинчи каналдын» ишмердүүлүгү, коомго тийгизген таасири жана жабылышынын себептери. Бул телеканалдын өнүгүү жолу, чагылдырган окуялары, жана жалпы медиа саясатка тийгизген таасири Кыргызстандын медиа тарыхындагы уникалдуу учур катары талдоого алынат.

Изилдөөнүн максаты - “Бешинчи каналдын” тарыхын илимий негизде талдоо, анын коомдук маанисин, медиа тармагындагы орду жана салымын баяндоо. Ошондой эле, каналдын жабылышынын себептерин жана анын медиа саясатына тийгизген таасирин аныктоо.

Изилдөөнүн милдеттери:

- Каналдын түзүлүү жана өнүгүү тарыхын баяндоо;
- Маанилүү саясий жана социалдык окуялардын чагылдырылышын изилдөө;
- Регионалдык жана борбордук деңгээлдеги ишмердүүлүгүн салыштыруу;
- Жабылышынын себептерин жана кесепеттерин аныктоо.

Изилдөө тарыхый-документалдык, сапаттык контент-анализ, жана интервью ыкмалары аркылуу жүргүзүлдү. Булак катары расмий маалымат булактары (24.kg, Маммүлк фонду), телеканалдын мурунку кызматкерлери менен болгон жеке баарлашуулар, ошондой эле жалпыга маалымдоо каражаттарында жарыяланган маалыматтар колдонулду.

Кыргызстандын медиа тармагындагы маанилүү баскычтардын бири - «Бешинчи каналдын» (ЗАО «Пятый канал») пайда болушу жана анын маалымат мейкиндигиндеги орду бар. Бул телеканал өз ишин расмий түрдө 2007-жылдын 12-февралда баштаган. Бирок анын тарыхый негизи мурдагы КООРТ телеканалы менен тыгыз байланышта болгон.

КООРТ телеканалы алгачкы ирет 1996-жылы негизделип, жабык типтеги акционердик коом (АОЗТ) формасында иш алып барган. 2001-жылдан тартып телеканал Түштүк региондо, азыркы ЭЛТР телеканалы жайгашкан кеңседе расмий иштей баштаган. Мында ар кайсы медиада тажрыйба топтогон кесипкөй журналисттерден турган күчтүү команда түзүлгөн. Алардын эмгегинин аркасында КООРТ телеканалы кыргыз тилдүү жана орус тилдүү маалымат булагы катары таанылган [1].

Кийинчерээк, телеканалдын ээси Кыргыз Республикасынын ошол кездеги президенти Аскар Акаевдин уулу Айдар Акаев болуп калган. Бул телеканал саясий көз карандысыздыгы менен айырмаланып, коомдук-саясий кырдаалды, элет турмушун, терроризмге каршы күрөштү кеңири чагылдырган. 2005-жылдагы “жоогазын революциясынан” кийин Аскар Акаев бийликтен кеткенден соң, телеканалга да басым күчөп, КООРТ 2007-жылы расмий түрдө жабылган.

Бирок телеканал толук жабылган жок. 2007-жылдын башында КООРТтун ордуна жаңы бренд менен “Бешинчи канал” түзүлүп, мурдагы техникалык база, журналисттердин бөлүгү жана формат колдонулуп, заманбап студия менен ишин улантты. Бул канал Кыргызстанда алгач ирет телефон аркылуу түз эфирди берүү практикасында колдонгон алгачкы телеканалдардын бири катары белгилүү болгон.

«Бешинчи канал» өз мезгилинде бейтараптыкты сактап, өлкөдөгү бир катар маанилүү окуяларды чагылдырган. Алардын катарына:

- 2005-жылдагы жоогазын революциясы;
- 2010-жылдагы Апрель революциясы, экс-президент Курманбек Бакиевдин өлкөдөн кетиши;
- 2010-жылдагы Ош окуялары (Кыргыз-Өзбек коогалаңы);
- Баткендеги куралдуу кагылышуулар жана терроризмге каршы күрөш;

• 2011–2017-жылдары Алмазбек Атамбаевдин бийлиги жана Роза Отунбаеванын өткөөл мезгили кирет.

Маалыматтар кыргыз жана орус тилдеринде жүргүзүлдү. Кыргыз тилдүү жаңылыктарды Бурул Жороева, ал эми орус тилдүү бөлүмдү Нурлан Адаев жетектеп иштеткен. Нурлан Адаев кийинчерээк ЭЛТР телеканалынын директорунун орун басары болуп дайындалган (2015-жылы) [5].

2010-жылдан тартып «Бешинчи канал» мамлекеттик менчикке өтүп, анын 100% акциясы Мамлекеттик мүлктү башкаруу фондуна өткөрүлгөн. 2018–2021-жылдары каналдын башкы директору Эрнис Кыязов болсо, 2021-жылдан кийин Рахат Сулайманов жетекчилик кылган. Бирок 2023-жылы, расмий маалыматка ылайык, «Пирамида» жана «Бешинчи канал» телеканалдары жоюлган [2].

“Бешинчи канал” Кыргызстандын маалымат мейкиндигинде коомдук маанидеги, бейтарап жана кесипкөй маалымат таратуучу булак катары өзгөчө орунду ээлеген. Аталган канал өзүнүн журналисттик саясаты менен өлкөдөгү маанилүү окуяларды чагылдырып, элдин ишенимине ээ болгон.

Кыргыз медиасында техникалык жактан жана түз эфир мүмкүнчүлүктөрү жагынан алгачкылардан болуп “Бешинчи канал” телефон аркылуу түз эфирди берүү ыкмасын ишке ашырган. Бул практика маалымат менен элди жакындатууга жардам берген. Мындан тышкары, атайын репортаждар, аналитикалык берүүлөр жана коомдук-саясий анализдер аркылуу журналистиканын сапаттык деңгээли жогорулады.

Каналдын түштүк бөлүмү Ош, Баткен жана Жалал-Абад облустарындагы маанилүү жаңылыктарды тынымсыз чагылдырып турган. Өзгөчө эл аралык чек ара маселелери, терроризмге каршы аракеттер, жана элет турмушу тууралуу темалар кеңири орун алган. Бул маалыматтар жергиликтүү кабарчылардын (Нурлан Адаев ж.б.) аракети менен элге так жана ыкчам жеткирилген [5].

“Бешинчи канал” өз мезгилинде бийликтин эмес, элдин үнүн угузууга аракет кылган медиа катары кабыл алынган. Апрель революциясы, Ош коогалаңы, саясий лидерлердин алмашуусу сыяктуу окуялар объективдүү берилген. Бул канал коомдук кызыкчылыкты коргогон, жалпы элдин үнүн чагылдырган канал болуп саналган.

Медиа айдынында өзүнүн техникалык жабдылган студиясы, өзүнүн өндүрүшү жана маалымат саясаты менен өзгөчөлөнгөн. Бул тармакта иштегендер кийин башка каналдарда, мамлекеттик мекемелерде жана жогорку кызматтарда эмгектенип, жалпы медиа маданиятынын калыптанышына таасир эткен.

Кыргызстандын коомдук-саясий турмушундагы курч окуялар менен экстремалдык кырдаалдарда массалык маалымат каражаттары, айрыкча телеканалдар өзгөчө мааниге ээ болуп келген. Алардын ичинде “5-канал” объективдүүлүгү жана принципиалдуу редакциялык позициясы менен айырмаланып, калктын ишенимине ээ болгон медианын бири катары таанылган. Телеканал терең талдоого негизделген аналитикалык берүүлөрдү даярдоо менен гана чектелбестен, маалымат булактарынын кеңири спектри менен иш алып барууга өзгөчө көңүл буруп келген [4].

Каналдын маалымат булактарынын аймагы ар түрдүү болгон — жөнөкөй жарандардан тартып, мамлекеттик органдар, күч түзүмдөрүнүн өкүлдөрү, жада калса кылмыштуу чөйрөдө жүргөн адамдарга чейин камтылган. Бул ыкма “5-каналдын” материалдарын коомдук мааниси жогору, терең аналитикага негизделген маалымат булагына айланткан. Айрыкча терроризм, кылмыштуулук, баңгизаттар, коррупция жана саясий кагылышуулар темасындагы репортаждар телеканалдын коомчулуктагы беделин бекемдеген.

Айрыкча, 2010-жылы июнь айында Оштогу өзбек-кыргыз этностор аралык коогалаңы учурунда айрым телеканалдар улуттук бөлүнүүгө жетелеген субъективдүү маалыматтарды тараткан учурлар болгон. Мисалы, өзбек улутундагы жетекчилер жетектеген “Ош-ТВ” жана “Мезон-ТВ” телеканалдарынын кээ бир материалдары боюнча укук коргоо органдары териштирүүлөрдү башташкан. Бул учурда “Бешинчи канал” расмий булактарга жана түз

эфирлерге таянып, бейтарап маалымат берүү позициясын сактап калган. Анын журналисттери кээде ок атышуу болуп жаткан зоналарда иштеп, өз өмүрлөрүнө коркунуч жаралган шарттарда дагы маалымат жеткирүү миссиясын улантышкан [3].

Мындан тышкары, телеканал табигый кырсыктар учурунда - мисалы, сел, жер көчкү, жер титирөө учурларында - ыкчам жана натыйжалуу кабар таратуу менен калкты өзгөчө кырдаалдардан кабардар кылып турган. Бул аракеттер “Бешинчи каналдын” маалымат саясатынын туруктуулугун, жогорку журналисттик стандарттарды сактоо аракетин жана коом алдындагы жоопкерчилигин айгинелейт.

Жыйынтыктап айтканда, “Бешинчи канал” Кыргызстандагы саясий жана коомдук турмуштун эң оор мезгилдеринде да маалымат таратуунун этикасын жана жоопкерчилигин сактаган. Анын экстремалдык шарттарда иш алып баруу жөндөмдүүлүгү массалык маалымат каражаттарынын коомдогу ордун жана таасирин илимий жактан изилдөө үчүн маанилүү мисал катары бааланат.

“Бешинчи каналдын” жабылышы - бул Кыргызстандын медиа мейкиндигиндеги маанилүү бурулуш учур катары каралат. Бул окуя каналдын ички потенциалы гана эмес, жалпы мамлекеттеги медиа саясаттын өзгөрүүсүн жана мамлекеттик медианын трансформация жолун да чагылдырган көрүнүш болду.

2015-жылы каналдагы негизги журналисттер жана жетекчилер ар кайсы мамлекеттик же жеке структураларга тарап кетишкен. Бул кадрдык өзгөрүү “Бешинчи каналдын” ички стабилдүүлүгүнө терс таасир берип, өндүрүштүк деңгээл төмөндөгөн. Мисалы, Нурлан Адаев ошол эле жылы ЭЛТР телеканалынын директорунун орун басары болуп дайындалган дагы башка кызматкерлер ар кайсы кызматтарга жана медиаларга тарап баштаган.

Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Экономикалык жана фискалдык саясат боюнча комитетинде 2023-жылы “Пирамида” жана “Бешинчи канал” телеканалдары жоюлду деп расмий билдирилген. Бул чечимдин себеби катары каржылык туруктуулуктун жоктугу, аудиториянын азайышы, жана мамлекеттик медиа тармагын оптимизациялоо саясаты көрсөтүлгөн.

“Бешинчи каналдын” жоюлушу менен медиа тармагында жаңы башкаруу модели калыптанууда. Телеканалдын тажрыйбасы негизинде мамлекеттик медианын:

- бейтарап маалымат берүүдө кандай кыйынчылыктарга туш болору;
- региондор менен иштөөдөгү мүмкүнчүлүктөрү жана чектөөлөрү;

• техникалык мүмкүнчүлүктөрдү колдоно билүүнүн мааниси ачыкка чыккан. Бул каналдан кийин коомдук медиа концепциясы, цифралоо, жана контент диверсификациялоо маселелери кайра каралып, жаңы саясатка негиз болуп берген.

“Бешинчи каналдын” тажрыйбасы - бүгүнкү күндө жаңы түзүлүп жаткан телеканалдар үчүн окуу куралы катары каралышы мүмкүн. Аймактык кабар берүү, өз алдынча студия түзүү, аналитикалык репортаждар даярдоо - баары ушул канал баштаган негизги багыттар болгон. Бул каналдан чыккан кадрлар азыркы күндө жалпы медиа чөйрөсүнүн пайдубалын түзүүгө катышып келет.

Корутунду. Кыргыз Республикасынын медиа тарыхындагы маанилүү учур - “Бешинчи каналдын” ишмердүүлүгү жана анын жабылышы кеңири талдоого алынды. 2015-жылдан кийинки кадрдык өзгөрүүлөр, 2023-жылдагы расмий жоюлуш жана анын медиа саясатына тийгизген таасири телеканалдын тагдыры менен гана чектелбестен, мамлекеттик медианын өнүгүү багыттарына да олуттуу таасирин тийгизгендигин билүүгө болот.

Аталган телеканалдын ишмердүүлүгү Кыргызстандагы коомдук пикирди калыптандырууда, региондор менен иштөөдө жана бейтарап маалымат берүүдө өзгөчө орду болгонун көрсөттү. Анын жабылышы өлкөдөгү медиа саясаттын жаңы этапка өткөнүн билдирип, цифралоо, коомдук медиа концепциясы жана кадр саясаты сыяктуу багыттарда кайра баалоо жүргүзүүгө түрткү берген.

Изилдөөнүн жыйынтыгында төмөнкүдөй тыянактар чыгарылды:

- “Бешинчи канал” өз мезгилинде журналисттик стандарттарды карманууга аракет кылган, коомго таасир этүүчү контент жараткан медиа түзүм болгон;
- Каналдын жабылышына негизинен каржылык туруктуулуктун жоктугу, кадрдык башаламандык жана медиа саясатын өзгөртүү аракеттери себеп болгон;
- Бул окуя мамлекеттик медианын келечегин кайра карап чыгууга, айрыкча аймактык контентти өнүктүрүү жана аудитория менен иштөө боюнча жаңы чечимдерди кабыл алууга түрткү берди;
- “Бешинчи каналдан” чыккан кадрлар азыркы учурда өлкөнүн медиа чөйрөсүндө активдүү иштеп, жаңы каналдардын пайдубалын түзүүдө.

Ушул шарттарда “Бешинчи канал” Кыргызстандын медиа тарыхында маанилүү из калтырган, бирок ошол эле учурда учурдагы медиа саясатына багыт берген тажрыйба катары илимий жактан бааланууга тийиш.

Колдонулган адабияттар

1. Викимедиа: Пятый канал (Кыргызстан) — [https://ru.wikipedia.org/wiki/Пятый_канал_\(Кыргызстан\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Пятый_канал_(Кыргызстан))
2. Журналисттердин өздүк интервьюлары, 2010-жыл, архивдик маалыматтар. <https://ru.archive.kabar.kg/news/gendirektorom-zao-piatyi-kanal-izbran-ernis-kyiazov/>
3. 2010-жылдагы июнь окуялары боюнча улуттук баяндамалар жыйнагы. Бишкек, 2012.
4. Джумалиева Ч.А. Кыргыз Республикасында маалыматтык коопсуздукту камсыздоонун мамлекеттик саясаты. // 23.00.02 – саясий институттар, процесстер жана технологиялар саясий илимдердин кандидаты окумуштуулук даражасын алуу үчүн диссертациянын авторефераты.
5. Телеканалда иштеп кеткен журналист Нурлан Адаевден интервью, 2025-жыл.
6. Бакытбек Кызы, К. Жаштар арасында кибербуллинг: себептери, кесепеттери жана алдын алуу стратегиялары / К. Бакытбек Кызы, Ш. Ж. Жапаралиев // Ош мамлекеттик университетинин Жарчысы. Филология. – 2024. – No. 2(4). – P. 63-76. – DOI 10.52754/16948874_2024_2(4)_7. – EDN EHNHYU.